

15.1.2019

INNSPILL TIL LIED-UTVALGET FRA ROMERIKE OG FOLLO FOLKEHØGSKOLE:

- «Et forsøk på å beskrive det ubeskrivelige»

Folkehøgskolene som eies av Akershus fylkeskommune fikk en oppfordring av utdanningsdirektør og utvalgsmedlem John Arve Eide, om å komme med innspill til Lied-utvalget.

Folkehøgskolene i Norge anno 2018 lever i beste velgående. Det er 80 folkehøgskoler i landet, og antall elever har aldri vært høyere enn nå (ca. 7000 elever tilsvarende 11% av ungdomskullene.) Folkehøgskolene dekker altså et behov. I følge brukerundersøkelser er tilfredsheten blant elevene svært høy. Analysebyrået «EPSI» har i mange år målt tilfredshet blant elever etter at de har fullført et år på folkehøgskole.

Folkehøgskolen bygger mye av sin skoletenkning på den danske presten og folkeopplysningsmannen Fredrik Nikolai Severin Grundtvig (1783 – 1872). Tenkningen er tilpasset vår tid. Andre filosofiske og pedagogiske retninger og den generelle samfunnsutviklingen har selvfølgelig også hatt påvirkning på skoleslaget. Dette innspillet er bygd på vår egen erfaring og kunnskap om folkehøgskolen, samt elevundersøkelser om hva det er vi gjør som gir lærelyst, motivasjon og trivsel på skolen - og i livet. Mange av våre betraktninger kan bekreftes i professor i pedagogikk Tom Tillers bok om folkehøgskole: «Læringskoden – fra karakterer til karakter» (Cappelen Damm 2014).

Folkehøgskolen skal etter loven drive med folkeopplysning og allmenndanning (folkehøgskoleloven). Hver skole utarbeider sitt eget verdigrunnlag i tråd med denne. Formålsparagrafen i opplæringsloven kunne også ha vært folkehøgskolenes formålsparagraf; dannelse av hele mennesket er det sentrale også der. Også innholdet i «Overordnet del – verdier og prinsipper for grunnopplæringen» er i tråd med folkehøgskolens tenkning. De tre tverrfaglig teamene: Folkehelse og livsmestring, demokrati og medborgerskap samt bærekraftig utvikling er kjente verdibegreper også i folkehøgskolen. Dette betyr altså at mange av de overordnede målene er de samme i den lovpålagte opplæringen som i folkehøgskolen.

Med dette innspillet ønsker vi å formidle hva folkehøgskolene gjør som vi med vår erfaring tror gir lærelyst og motivasjon. Noe av det kan ha overføringsverdi til videregående opplæring.

Som hovedpunkter videre bruker vi begrepene **frihet, mestring, mening og tilhørighet**.

FRIHET

Elevene velger selv om de vil gå på folkehøgskole. De velger linje ut fra interesse. Det er et godt utgangspunkt for læring. **Når du har valgt et fag selv, forstår eleven hvorfor de skal lære det de lærer.** Det er ingen tvang. Folkehøgskolene har ikke noe pålagt pensum, og elevene skal ikke måles gjennom karakterer og eksamen. **De må ha en indre motivasjon for læring.**

Skolene og lærerne er **fri** til selv å legge opp undervisningen, og endre planer underveis i tråd med elevenes kunnskaper, ferdigheter og ønsker. Elever og lærere er fri til å **påvirke** skolehverdagen og undervisningen, noe som gir en opplevelse av **medbestemmelse og selvstyring** i eget liv. Å være med på å påvirke gir også **øvelse i demokrati og medborgerskap**. Frihet er jo også et begrep som er sentralt i vårt demokrati og våre livsvilkår, som **åndsfrihet, yringsfrihet og religionsfrihet**.

Menneskene er fri til å velge, og å skape et samfunn sammen, både i det store bildet og i det lille, som for eksempel et folkehøgskolesamfunn. **Lærerne har stor pedagogisk frihet.** De forplikter seg til å drive undervisning i tråd med folkehøgskoleloven, skolens verdigrunnlag og faginnholdet skolene presenterer på sine nettsider. Utover det står de fritt til å legge opp undervisning og innhold på den måten de selv vil. Lærerne er selv med på å planlegge og gjennomføre skoleåret, og har **stor medbestemmelse. Lærere blir gitt stor tillit.** Arbeidstiden blir i størst mulig grad brukt sammen med elever, både til undervisning og annet praktisk eller sosialpedagogisk arbeid. Det blir lagt vekt på at det **ikke legges inn tidstyver** som rapporteringer, unødvendige møter, dokumentering eller andre ting som tar tid fra det som er hovedsaken, nemlig **arbeid sammen med ungdom. Det skaper motivasjon til innsats, som igjen kommer elevene til gode.**

MESTRING

Mestring er en forutsetning for læring. Det du skal lære, praktisk eller teoretisk, må være passe vanskelig. Altfor lette oppgaver gir ikke mestringsopplevelse, men kjedsomhet, i hvertfall i lengden. Altfor vanskelige oppgaver gir motløshet og oppgitthet. Det er grunn til å anta at **teorisvake elever** i det ordinære skoleverket har fått så mange negative tilbakemeldinger i form av dårlige resultater og karakterer at det har skapt **skoletapere** og manglende gjennomføring. Grundtvig skriver at det ikke skal undervises på en måte som om alle skal bli professorer, da det vil føre til at **en av 100 blir professor og resten narrer.**

Linjefagene på folkehøgskolen er stort sett praktiske og/eller fysiske. **Barne- og ungdomstiden er gullalderen for å tilegne seg praktiske og fysiske ferdigheter.** Den norske folkehøgskolepioneren Christoffer Bruun skriver i «Folkelige Grundtanker» fra 1878 at det du ikke tilegner deg av praktiske ferdigheter i en viss alder aldri kan tas igjen. Skolehverdagen, både i grunnskole og videregående opplæring, er **for stillesittende og lite praktisk.** Det blir også sagt at skoleverket er mest tilpasset jenter. Hvis vi ser for oss store, sterke gutter sittende stille bak pultene sine år ut og år inn og får stempelet «taper» på seg, i kraft av dårlige resultater opptil flere ganger i uka, er det vel noe som er feil? Det er bra at det skal satses mer på yrkesfagene, og at de skal gjøres mer praktisk. Det burde kanskje også finnes andre muligheter for tilegnelse av kunnskap og ferdigheter enn «vanlig» skolegang.

Mange elever som kommer til folkehøgskolen har hatt lite opplæring i praktiske og kunstneriske fag når de kommer fra videregående skole. Forkunnskapene hos elever som begynner på praktiske, estetiske og kreative fag på folkehøgskole har blitt vesentlig dårligere de siste tiårene ifølge lærere som har undervist lenge i den type fag. **Vi tror grunnopplæringen og videregående skole har for lite praktiske fag, praktisk arbeid, kunst, håndverk og fysisk aktivitet.**

Svært mange elever velger folkehøgskole fordi de vil **lære av lyst og interesse.** Et kjent og mye brukt Grundtvig-sitat er «immer lysten driver verket». Det betyr at elever må ha lyst til å lære for å være motivert til innsats og framgang. Mange er slitne etter prestasjonspresset på videregående. De velger ikke folkehøgskole for å ha fri, men til å gjøre en innsats fordi de vil det selv. I undersøkelser svarer folkehøgskoleelever at de er slitne og lei av å bli vurdert med eksamener og karakterer, og ønsker å lære for læringens skyld. **Hvis det var noe større valgfrihet (ikke nødvendigvis flere valg) i videregående skole tror vi det ville ha økt motivasjon og lærelyst.**

Folkehøgskoleelever er motiverte fordi de har valgt hvilken skole de vil gå på, hvilken linje og fordi de får tid til å **fordype seg** i sitt interessefelt.

Livsmestring er ett av de nye tverrfaglige temaene i videregående opplæring. Folkehøgskolen blir ofte kalt «**skolen for livet**». Elevene er på skolen hele døgnet. De får trening nettopp i å mestre livets mangfoldige sider sammen med andre i et trygt miljø.

MENING

Folkehøgskolen skal belyse hva det vil si å være et menneske sammen med andre mennesker. Eksistensielle spørsmål som «hva er meningen med livet» berøres. «Hva er et godt liv» likeså. Lærernes viktigste pedagogiske metode på folkehøgskolen er **den likeverdige samtalen mellom lærer og elev**. Lærere har kompetanse, men stilt overfor livets gåte og mening står lærer og elev på likefot. Lærer og elev lærer av hverandre gjennom meningsfulle **samtaler**, og elever lærer av hverandre.

«**Levende vekselvirkning**» er et av de grundtvigianske kjernebegreper. Det betyr at den muntlige samtalen mellom lærer og elev er den sentrale pedagogiske metoden. Læreren skal ikke komme med svaret, men reflektere, filosofere og finne ut av ting sammen med eleven. En dansk folkehøgskolepioner skriver klokt om noe som gjelder for folkehøgskolene fremdeles:

Høgskolen skal ikke danne blinde fanatikere, men oplyste, samvittighetsfulde statsborgere. Den skal give eleverne et så tro billede som muligt av de virkelige forhold, den skal gjøre dem opmærksom på de forskjellige opfattelser, der findes, fremheve de vægtigste grunde, der anføres for og imod, søge at vække sansen for evner, både forstandens og hjertets, give dem muligheden dertil, men løsningen skal den ikke give. Den må de give sig selv. Først således bliver deres åndelige liv deres ejendom, først således kan de engang som selvstændigt tænkende mennesker træde inn i borgerlivet»

(Sofus Høgsbro, 1853)

Vi tror øvelse i **kritisk tenkning** fungerer best når det ikke skal gis karakter. Elever kan bli for opptatt av å svare riktig heller enn å **tenke selv** når de vet de skal måles og veies.

Å leve et godt liv i et godt samfunn sammen med sine kjære er ønskelig og meningsfullt for de fleste mennesker. Å trene på å leve livet sammen med andre i et minisamfunn på en folkehøgskole er en øvelse i å være en **deltakende medborger, og en øvelse i demokrati og toleranse**. Økt evne til å **samarbeide** er en av de største effektene av et år på folkehøgskole.

En forutsetning for at læringen skal være meningsfull er at du **forstår hvorfor du skal lære det du skal lære**. Det motsatte er meningsløst. Meningsløshet demotiverer. Er det slik at elevene på videregående av og til ikke skjønner hvorfor de skal lære det de gjør, og at det dermed kjennes meningsløst? Og er noe av det de lærer rett og slett unyttig? Vi bare spør, vårt kall er ei å svare.

TILHØRIGHET

Folkehøgskolene bygger **forpliktende fellesskap**. Folkehøgskolelivet fungerer som en liten landsby der det ikke går an å gjemme seg bort, og der livet leves med alt hva det innebærer. Gjennom felles måltider, plikter, samliv, samarbeid og samtaler skapes en **tilhørighet** der elevene kjenner seg som en del av et fellesskap. Møtene er ekte og autentiske. Elever, lærere og ansatte møtes ansikt til ansikt. Ekte samvær med ekte mennesker skaper fellesskap og tilhørighet. De felles måltidene til faste tider er folkehøgskolehverdagens puls. Under måltidene må de snakke sammen uten mobilen å gjemme seg bak. Det er en motgift mot sosial angst (før kalt sjenert) og en øvelse i muntlighet og småpratning.

Morgensamling med «Ord for dagen» og allsang er en lang tradisjon på folkehøgskolene. Å starte med en felles opplevelse skaper tilhørighet. Det gjør også allsang, samtidig som elevene blir kjent med vår sangskatt.

For å leve et godt liv sammen med sine nærmeste i gode samfunn kreves **noe som forener**. I et samfunn er det normer og regler for hvordan folk forholder seg til hverandre. **Historie, fortellinger, verdier og tradisjoner forener**. Gode samfunn trenger **noe som binder sammen**, noe som **knytter bånd** mellom mennesker. I den offentlige skolens formålsparagraf står det at skolen skal «**gi elevane og lærlingane historisk og kulturell innsikt og forankring**» og at «**Opplæringa skal bygge på grunnleggjande verdiar i kristen og humanistisk arv og tradisjon**». Det står også at «**Opplæringa skal bidra til å utvide kjennskapen til og forståinga for den nasjonale kulturarven og vår felles internasjonale kulturtradisjon**».

Folkehøgskolen benytter det grundtvigianske begrepet **historisk-poetisk**. Det betyr at vår historie består av faktiske hendelser i vårt land og i verden, men også på våre **fortellinger** gjennom litteratur, poesi, eventyr, sagn, sanger, myter og religion. Grundtvig la stor vekt på **norrøn mytologi** i formidlingen av norgeshistorien. Fortellinger som har holdt seg i flere tusen år har sannsynligvis noe viktig å fortelle menneskene om det så er Homer, greske myter, eventyr eller Bibelen. **Klassikere** som Ibsen eller Shakespeare går heller ikke ut på dato.

Vi mener noen grunnfortellinger i historien, litteraturen og lyrikken ikke skal kunne velges bort i grunnopplæringen og i videregående skole.

Kultur – som er så mangt – skaper tilhørighet. Folkehøgskolene legger vekt på det som også skaper samhørighet i enhver familie. Det «hjemlige» vektlegges. Det betyr **å ta del i fellesskapet**, gjøre sin del av huslige og praktiske plikter, spise måltider sammen, familietradisjoner som feiring av høytider, fester og ferier, lære seg et håndverk eller et håndarbeid, lage mat, snekre, gå på ski, dra på telttur og fisketur også videre. På folkehøgskolen vektlegges den type **danning**. Det ligner litt på **oppdragelse**. Det legges også stor vekt på **felles opplevelser**, som samling om morgenen, felles måltider, **allsang**, festkvelder, turer og aktiviteter.

Språk binder sammen. Språk er en forutsetning for tilhørighet. I folkehøgskolen er samtalen og det muntlige helt essensielt. Grundtvig skriver i sin søknad om å starte folkehøgskole at lærere ikke trenger være professorer, men at **de må kunne snakke tydelig og klart om hva de vet og hva de tenker på en måte og i et språk som folk forstår**. Det er en fare hvis språket blir utvannet eller knyttet til profesjoner og kun forstås internt.

Språket i de nye læreplanene som er ute på høring er ifølge lederen av «Dag og tid» fredag 7. desember 2018 gjennomsyret av et internspråk som gjør det vanskelig å forstå for folk flest. Han skriver:

«det er som å koma inn i ein skoddeheim av ord og med setningar som:

....det er behov for å støtte deres kapasitet og kompetanse i implementeringsprosessen

...opplæringens verdigrunnlag skal prege dybdelæringsprosesser».

Vi mener det er en fare for det levende språket hvis skolebyråkrater benytter et språk som blir mer og mer fjernt fra det vanlige, muntlige språket. **Språk skaper tilhørighet.**

TIL SLUTT

Vi jobber med unge som flytter hjemmefra for første gang. De treffer jevngamle fra hele landet med samme interesse som dem selv. De er på skolen hele døgnet, også på fritiden, i helger og om kvelden. De knytter vennskap, ofte for livet. De forelsker seg. De får holde på med noe de er interessert i. De er ferdig (nesten) med den turbulente tenåringstiden. De slipper karakterer og eksamen. De slipper lekser. De blir en del av et trygt og inkluderende fellesskap. De blir sett. De har startet sitt eget, frie voksenliv. Det er ikke så rart at mange trives og blomstrer på folkehøgskolen.

Vi har med dette innspillet pekt på noen faktorer vi mener er viktige for trivsel, lærelyst og motivasjon. Vi vet at alt ikke kan overføres til videregående skole. Vi vet også at mye av det vi peker på allerede samsvarer med videregående opplæring.

Det er mye annet vi kunne ha skrevet om folkehøgskolene, for eksempel arbeid som gjøres i lokalsamfunnet, samarbeid med videregående skoler, bærekraftig utvikling og internasjonal solidaritet. Det får i så fall bli i et annet notat.

All endring er ikke god endring. All utvikling er ikke utvikling i riktig retning. Og av og til må vi hente noe av vår framtid i vår fortid. Alt var ikke bedre før. Men **noe** var kan hende bedre før. Hvis vi har mistet noe på veien, er det verdt å se seg tilbake og hente det fram igjen, uten å være bakstreversk.

Alf Prøysen skrev i en av sine lørdagsstubber:

« Je kjinnte ei kjerring ein gong, som var så gammaldags at hu var forut for si tid»

Vi håper og tror Lied-utvalget ser både bakover og framover, og finner en vei mot en enda mer meningsfull og motiverende skolehverdag for de kommende ungdomskull.

Lykke til med arbeidet.

REKTOR ROMERIKE FOLKEHØGSKOLE
HALDIS BRUBÆK

REKTOR FOLLO FOLKEHØGSKOLE
JAN MARTIN MEDHAUG